

УДК 336.143.1:331.5

М. О. Слатвінська,
д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7356-1189>
Н. А. Шикіна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0120-6540>
Г. М. Коцюрубенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9604-5083>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.4.24

ІНДИКАТОРИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛADOVA ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

М. Slatvinska,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance, Odessa National Economic University
N. Shykina,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Odessa National Economic University
G. Kotsiurubenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Odessa National Economic University

INDICATORS OF BUDGETARY SECURITY AS A COMPONENT OF THE ASSESSMENT OF FINANCING CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL

Стаття присвячена аналізу ролі бюджетної безпеки в забезпеченні розвитку людського капіталу. Акцентовано, що людський капітал як результативний ресурс, значною мірою залежить від умов його розвитку, які формуються через бюджетну систему держави.

У дослідженні визначено, що показники бюджетної безпеки, такі як дефіцит/профіцит бюджету, рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет та індикатори обслуговування державного боргу, є базисом для оцінювання спроможності держави створювати умови для розвитку людського капіталу.

Запропоновано поділ індикаторів бюджетної безпеки на дві групи: ті, що мають прямий та ті, що мають опосередкований вплив на людський капітал. Отримані висновки можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вдосконалення бюджетної та фінансової політики України з метою забезпечення сталого розвитку людського капіталу.

This article examines the critical role of budgetary security in fostering the development of human capital. It underscores the premise that human capital, as a pivotal resource, is contingent on the conditions created through the state budget system. The budget serves as a fundamental instrument for resource allocation and redistribution, underpinning the sustainability of national development and reflecting the state's fiscal capacity to achieve its strategic goals. The study highlights Ukraine's prioritization of socio-economic development, conceptualized as a systematic process of transforming economic and social spheres to enhance their efficiency.

Particular attention is given to human capital, identified as the cornerstone of civil society, a mechanism for public engagement in economic processes, and a benchmark for assessing socio-economic progress. Budgetary security is positioned as a key determinant of the state's capacity to finance socio-economic development. The analysis reveals that budget security indicators, including the budget deficit/surplus, the extent of GDP redistribution through the consolidated budget, and public debt servicing metrics, are foundational for evaluating the state's ability to foster human capital development.

The research places significant emphasis on the allocation of budgetary resources to education, healthcare, social protection, and pension systems, identifying these areas as essential for advancing human capital. The findings underscore the necessity of balanced resource distribution and a strategic approach to financing social sectors. A classification of budget security indicators into direct and indirect influences (the significant volume of the deficit and its growth trends potentially create trends to increase the public debt, which requires resources to cover and service and reduces potential resources for financing the conditions for the development of human capital) on human capital is proposed. The conclusions provide a basis for formulating recommendations to enhance Ukraine's budgetary and financial policies, ensuring the sustainable development of human capital.

Ключові слова: бюджет, соціальні витрати бюджету, бюджетна безпека, людський капітал.
Key words: budget, social spending of the budget, budget security, human capital.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Бюджет, як один із головних інструментів розподілу та перерозподілу ресурсів, є важливою складовою забезпечення сталого розвитку держави та фінансовим відображенням спроможності забезпечувати досягнення цілей національної доктрини розвитку. Важливим орієнтиром, за яким рухається українська держава, є забезпечення соціально-економічного розвитку країни як "комплексний цілеспрямований процес трансформації соціальної та економічної сфер задля підвищення ефективності їх функціонування з кінцевою метою покращення якісних та кількісних характеристик громадського суспільств" [1]. Економічна змога держави включатись у процеси та забезпечувати засади соціально-економічного розвитку у перспективі, характеризується як структурою бюджетної системи, так і тенденціями формування основних макропоказників, що фактично відображається у показниках та індикаторах бюджетної безпеки. Відтак, "бюджетна безпека є запорукою соціально-економічного розвитку країни різноаспектно" та виконує роль "ключової детермінанти творчого процесу в соціальній та економічній сферах життя нашої країни" [1]. Ефективність реалізації соціально-економічного розвитку держави має чіткі виміри, важливим критерієм яких є людський капітал, як безпосередня складова громадянського суспільства соціальної держави та інструмент проявлення населення в економічних процесах країни.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичні доробки та практичні напрацювання щодо формування й обрахунку індексів бюджетної безпеки є актуальним напрямом наукового пізнання, зокрема у напрацюваннях В. Виноградня, О. Деменюк, К. Захожай, О. Ковпак, А. Кулінської, О. Ладюк, І. Марчук, В. Малишко, О. Марценюк, С. Свірко, Н. Ситник, О. Рудої та інших. Важливість формування потенційних можливостей для розвитку людського капіталу визначають актуальність дослідження для науковців-економістів, зокрема різними аспектами формування, розвитку та використання людського капіталу займалися Я. Жаліло, С. Кожем'якіна, В. Лисак, О. Піщуліна, М. Міщенко, В. Семендяк, А. Шахно, Н. Шабранська, Т. Юрочко та інші.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ ПИТАНЬ

Для конкретної галузі наукового пошуку, дослідження людського капіталу потребує розгляду цього явища з урахуванням особливостей прояву, характерних для вихідної сфери оцінювання та аналізу. Людський капітал, у результативності свого функціонування, займає вагомий роль у формуванні фінансових основ функціонування держави та наповненні бюджету, поряд з тим, як об'єкт дослідження фінансової науки, має дуалізм свого прояву та реалізації, адже, формування державою умов для розвитку людського капіталу є важливим напрямом здійснення витрат держави за допо-

могою бюджетної системи. Натомість, бюджетна безпека формує базис для оцінювання спроможності держави, за рахунок бюджетних пропорцій розподілу, фінансувати процеси створення та забезпечення умови для розвитку людського капіталу в контексті його розгляду як об'єкта фінансової науки та важливої ключової цілі соціально-економічного розвитку держави.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є окреслення ролі та значення бюджетної безпеки для оцінювання перспектив забезпечення розвитку людського капіталу та аналіз індикаторів бюджетної безпеки України з метою дослідження потенціалу фінансування умов для розвитку людського капіталу, відповідно до сучасного стану розподільчих відносин в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Колектив авторів (Макарчук І.Н., Виноградна В.М., Малишко В.В.) звертають увагу на те, що "практично всі науковці виокремлюють такі підходи до трактування сутності бюджетної безпеки:

- як стан забезпечення платоспроможності держави;
- як фінансові умови, виражені в обсягах бюджетних ресурсів і принципах їх формування та розподілу;
- як державна політика, орієнтована на реалізацію національних економічних інтересів країни;
- як співвідношення параметрів формування бюджетних коштів та сумарних потреб одержувачів цих коштів;
- як рівень виконання державою своїх функцій з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевого бюджетів;
- як процес розроблення, прийняття і контролю (моніторингу) виконання бюджету;
- як ступінь збалансування бюджету" [2].

Наведені визначення дають змогу розкрити бюджету як багатогранного явища, що обумовлює таку широку варіативність тлумачень бюджетної безпеки як індикатора функціонування та інструменту для оцінювання бюджету та бюджетних відносин. У кінцевому підсумку, функціонування бюджету забезпечує змогу держави виконувати покладені на неї функції, що нерозривно пов'язано з формуванням умов для життєзабезпечення населення, яке є головним носієм людського капіталу держави, що обрала демократичний шлях функціонування й орієнтована на соціальний розвиток.

Отже, економічне зростання держави залежить від ефективності функціонування людського капіталу, натомість, людський капітал потребує умов для свого розвитку, фінансове забезпечення яких, в значному ступені, обумовлюється здатністю бюджетної системи дієво виконувати покладені на неї функції відповідно до обраної моделі економічного розвитку країни та розподільчих відносин бюджетної системи.

Відповідно до визначення, що його наводить Світовий банк, людський капітал (human capital) — "це комбінація знань, навичок, здоров'я та соціального захисту, що впливає на потенціал і спроможність людини до генерації більшого економічного заробітку, розвитку і збагачення країни"[3]. Наведене визначення дає змогу окреслити сфери, що є безпосередньо включеними у процеси формування та розвитку людського капіталу, а саме: освіта (знання та навички), медицина та охорона здоров'я, а також сфери соціального захисту та забезпечення. Перераховані напрями знайшли відображення у Стратегії людського розвитку (затверджена Радою національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року), досягнення стратегічних і тактичних цілей якої, забезпечує бюджетна безпека[1,4].

Відповідно до затверджених і діючих в Україні "Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України", бюджетна безпека аналізується за чотирма індикаторами, а саме: 1) Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, відсотків; 2) Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП; 3) Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків; 4) Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, відсотків [5].

Перший індикатор бюджетної безпеки дає змогу проаналізувати два макропоказники, що мають вагоме значення у формуванні бюджетних ресурсів держави, зокрема з позиції потенціалу залучення (ВВП) та обсягів недоотримання (дефіцит) фінансових ресурсів (Табл. 1).

Тривале відхилення значень даного індикатора від оптимальних показників також свідчить про відсутність належних обсягів доходів державного бюджету, які могли бути спрямовані на розвиток людського капіталу, зокрема, на освіту та охорону здоров'я. Погіршення даного показника особливо простежується з 2020 року з початком пандемії Covid-

19 та ще більше з початком у 2022 році повномасштабного вторгнення на територію України. Але основна проблема мала місце протягом тривалого періоду ще до 2020 року та пов'язана з тим, що велика частка доходів державного бюджету спрямовується на фінансування пенсійних програм (Табл. 2).

Особливістю такого фінансування є не тільки те, що значна частка доходів державного бюджету спрямовується на покриття витрат по пенсійним програмам, але й те, що гідне пенсійне забезпечення в Україні є таким самим пріоритетним напрямком розвитку людського капіталу, як охорони здоров'я та освіта [9]. Поряд з тим, значна залежність Пенсійної системи від дотацій з Державного бюджету свідчить про її неспроможність ефективно функціонувати та адекватно реагувати на виклики, що формуються у сучасному суспільстві (зміни вікової структури населення, скорочення кількості платників порівняно з кількістю отримувачів тощо).

Крім того, варто звернути увагу на той факт, Національна пенсійна система є одним з "основних чинників, які призводять до фіскальної вразливості економіки" [10], тобто мова йде про "негарантовану спроможність уряду досягти макроекономічних цілей його діяльності з використанням інструментів фіскальної політики і задовольнити міжчасове бюджетне обмеження держави" [11]. Таки стан впливає на необхідність коригування податкової та бюджетної політик у короткостроковому періоді, що є вкрай неефективним з точки зору планування, в першу чергу для суб'єктів господарювання, адже активізує додаткове навантаження на бізнес процеси і погіршує загальний економічний клімат, і як наслідок — впливає на добробут населення — носіїв людського капіталу.

Узагальнюючим показником для дослідження даних тенденцій, через призму фінансових можливостей держави фор-

Таблиця 1. Індикатор бюджетної безпеки України "Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %" у 2013—2022 рр.

Рік	Дефіцит державного бюджету, млрд грн	ВВП, млрд грн	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	
			Розрахункове значення	Стан безпеки
2013	-64,7	1454,9	-4,4%	Крит.
2014	-78,1	1566,7	-5,0%	Крит.
2015	-45,2	1979,5	-2,3%	Задов.
2016	-70,1	2383,2	-2,9%	Задов.
2017	-47,8	2982,9	-1,6%	Опт.
2018	-59,2	3558,7	-1,7%	Опт.
2019	-78	3974,6	-2,0%	Опт.
2020	-217,1	4194,1	-5,2%	Крит.
2021	-197,94	5459,6	-3,6%	Задов.
2022	-914,7	5191,0	-17,6%	Крит.

Джерело: розраховано авторами на основі [6].

мувати умови для розвитку людського капіталу, може виступати індикатор бюджетної безпеки "Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління у відсотках до ВВП" (Табл. 3).

Варто зазначити, що до складу сектору загального державного управління включаються Державний бюджет України, місцеві бюджети

Таблиця 2. Показники фінансового навантаження на Державний бюджет України з боку ПФУ (вибірково)

Рік	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022
Доходи Держ. Бюджету України, млрд грн	209,7	314,6	339,2	534,7	793,4	998,3	1076,2	1296,9	1787,1
Темпи росту доходів Держ. Бюджету України, % (до попереднього періоду)	126,4	150,0	107,8	157,6	148,4	125,8	107,8	120,5	137,8
Фінансування пенсійних програм з Держ. Бюджету України, млрд грн	48,5	58,3	83,2	94,8	133,5	181,8	180,7	174,7	209,3
Частка обсягів фінансування пенсійних програм з Держ. Бюджету України у доходах Держ. бюджету, %	23,1	18,5	24,5	17,7	16,8	18,2	16,8	13,5	11,7
Темпи росту обсягів фінансування пенсійних програм з Держ. Бюджету України, % (до попереднього періоду)	189,5	120,2	142,7	113,9	140,8	136,2	99,4	96,7	119,8
Дефіцит Держ. Бюджету України, млрд грн	35,5	23,6	64,7	45,2	47,9	80,9	217,6	198,8	914,7
Частка обсягів фінансування пенсійних програм з Держ. Бюджету України у дефіциті Держ. бюджету, %	136,6	247,0	128,6	209,7	278,7	224,7	83,0	87,9	22,3

Джерело: складено та розраховано авторами на основі [6—8].

Таблиця 3. Значення показника рівня бюджетної безпеки "Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП"

Показник	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП	Значення рівня безпеки
2013	0,1	оптимальне
2014	-0,2	оптимальне
2015	-0,1	оптимальне
2016	0,1	оптимальне
2017	0,03	оптимальне
2018	-0,2	оптимальне
2019	0,01	оптимальне
2020	-0,3	оптимальне
2021	0,1	оптимальне
2022	8,4	критичне

Джерело: побудова на основі даних [13].

Таблиця 4. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків

	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	
2013	30,4	задовільний
2014	29,1	оптимальний
2015	32,9	задовільний
2016	32,8	задовільний
2017	34,1	незадовільний
2018	33,3	незадовільний
2019	32,5	задовільний
2020	32,8	задовільний
2021	30,4	задовільний
2022	42,3	критичний

Джерело: побудова на основі даних [13].

та фонди загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування [12]. Отже, виходячи із алгоритму розрахунку, динаміка даного показника дає змогу проаналізувати тенденції дефіцитності фондів соціального та пенсійного страхування в їх прямому прояві щодо фінансування умов для розвитку людського капіталу.

Як свідчать дані аналізу, значення показника, хоч і залишалось в межах оптимальних значень, поряд з тим, демонструє загальну негативну тенденцію. Критичне значення у 2022 році тісно пов'язана з російсько-українською війною та орієнтацією на фінансування, в першу чергу, оборонних напрямів життя держави, а також тенденціями до зменшення ВВП на тлі зростання потреб у соціальній підтримці ВПО та постраждалих у наслідок військових дій.

ВВП є важливим показником для аналізу потенційних можливостей держави залучати фінансування для розвитку людського капіталу, виступаючи як результатом того, як функціонує людський капітал в економіці, так і безпосередньо, джерелом фінансових ресурсів, які

через механізм бюджетної системи, можуть бути спрямовані на фінансування умов для розвитку людського капіталу. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, як індикатор бюджетної безпеки, наведено у таблиці 4.

Відповідно до порогових значень Методичних рекомендацій, встановлено значення показника — 30%. З наведеного аналізу, доцільно констатувати, що прослідковується стабільна тенденція до перевищення порогового значення, що свідчить про підвищення рівня централізації ресурсів, хоча, треба зазначити, що на зміну тенденцій мають вплив і адміністративно-законодавчі зміни, зокрема зростання ставок податків, обумовлені змінами у Податковому кодексі у 2015 р., вплинули на збільшення показника [2].

Водночас, важливо враховувати форс мажорні обставини, зокрема, активізація військової агресії істотно вплинула на необхідність підвищення централізації ресурсів з метою підтримки обороноздатності країни, що відобразилось у критичному значенні показника у 2022 році, проте є цілком обґрунтованим кроком, що треба враховувати при характеристиці показника перерозподілу. Крім того, важливо наголосити, що розмір перерозподілу ВВП через зведений бюджет держави є одним із ключових чинників, який обумовлює, при відсутності форс мажорів, темпи економічного зростання країни, саме через включення держави через економічні та фінансові важелі та стимули, до процесів соціально-економічного розвитку, який неможливий без створення умов для розвитку людського капіталу як безпосереднього рушія змін і зростання.

Четвертий показники аналізу бюджетної безпеки, як і перший індикатор, дає змогу проаналізувати один із перманентних і важливих факторів впливу на потенційні ресурси бюджетної системи — державний борг і платежі по його обслуговуванню та погашенню (Табл. 5).

Перевищення 16-ти відсоткового значення свідчить про критичний рівень бюджетної безпеки по даному індикатору. Занадто великий відсоток доходів державного бюджету, який спрямовується на погашення та обслуговування державного боргу, є прямим свідченням недофінансування певних складових видатків державного бюджету та дає змогу сформулювати гіпотезу про досить значні обсяги державної заборгованості порівняно з динамікою формування централізованих доходів держави. Такий стан обумовлює тенденцію до зменшення відносно "вільних" ресурсів, які можуть розподілятися всередині бюджетної системи на

потреби розвитку та поточного фінансування, що несе опосередковану загрозу для скорочення фінансової підтримки процесів формування умов для розвитку людського капіталу.

ВИСНОВКИ

Розкриття та дослідження взаємозв'язку між показниками, що підсвічують прогалини у безпеці функціонування, бюджетної системи та людського капіталу є важливою складовою для формування стратегічних цілей і прийняття обґрунтованих рішень в області бюджетної політики. Фінансування витрат, що направлені на формування умов для розвитку людського капіталу, виступає інвестиційним ресурсом, який має значний вплив на формування засад соціально-економічного розвитку країни. Акцентування уваги на коливаннях бюджетної безпеки по конкретних індикаторах дає змогу виділити тенденції впливу на фінансові можливості створення умов для розвитку людського капіталу відповідно до діючої системи бюджетних відносин та макроекономічної ситуації в країні.

Відповідно до рівня впливу на людський капітал, показники бюджетної безпеки умовно можна поділити на дві групи:

— показники, що мають безпосередній вплив на потенційні обсяги державного фінансування умов для розвитку людського капіталу, а саме показник 2 "Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління" (дефіцитність фондів соціального та пенсійного страхування є вагомим недоліком для здійснення фінансування умов для розвитку людського капіталу, адже свідчить про обмеженість фінансових ресурсів для покриття потреб соціального спрямування) та показник 3 "Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет" (чим більше коштів розподіляється через бюджетну систему, тим більше потенційних можливостей у держави здійснювати фінансування умов для розвитку людського капіталу);

— показники, що мають опосередкований вплив на фінансові можливості держави формувати умови для розвитку людського капіталу, відповідно показники 1 "Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП" та 4 "Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету" (значний обсяг дефіциту та тенденції

Таблиця 5. Індикатор бюджетної безпеки України
"Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %" у 2013—2022 рр.

Рік	Погашення державного боргу, млрд грн	Обслуговування державного боргу, млрд грн	Доходи державного бюджету, млрд грн	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	
				Розрахункове значення	Стан безпеки
2013	81,1	31,7	339,2	33,2%	Крит.
2014	120,8	48,0	357,1	47,3%	Крит.
2015	116,4	84,5	534,7	37,6%	Крит.
2016	111,4	95,8	616,3	33,6%	Крит.
2017	363,5	110,5	793,3	59,7%	Крит.
2018	234,5	115,4	928,1	37,7%	Крит.
2019	345,2	119,2	998,3	46,5%	Крит.
2020	385,5	119,7	1076	47,0%	Крит.
2021	441,1	155,7	1296,9	46,0%	Крит.
2022	448,6	157,9	1787,4	33,9%	Крит.

Джерело: розраховано авторами на основі [6].

до його зростання потенційно формують тренди до збільшення державного боргу, який вимагає ресурсів для покриття й обслуговування та зменшує потенційні ресурси фінансування умов для розвитку людського капіталу).

Література:

1. Свірко С.В., Дика О.С., Дикий А.П., Тро-стенюк Т.М. Бюджетна безпека як динамічна детермінанта соціально-економічного розвитку України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2022. № 6 (47). С. 280—293.

2. Макачук І.Н., Виноградня В.М., Малишко В.В. Оцінка та шляхи забезпечення бюджетної безпеки України. Економіка і суспільство. 2017. Випуск # 12. URL: https://economyand-society.in.ua/journals/12_ukr/93.pdf (дата звернення 29.12.24 р.).

3. Ливч Д., Яценко Я. Людський капітал України та розвиток бізнесу: як зберегти та помножити? Економічна правда URL: <https://pravda.com.ua/publications/2024/01/18/708883/> (дата звернення 29.12.24 р.).

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію людського розвитку" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> (дата звернення 29.12.24 р.).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення 29.12.24 р.).

6. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.10.24 р.).

7. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/> (дата звернення 20.10.2024 р.).

8. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення 20.10.2024 р.).

9. Урядовий портал. Розвиток людського капіталу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu> (дата звернення 20.10.24 р.).

10. "Аналіз та оцінка бюджетних ризиків в контексті підвищення рівня фінансової безпеки держави". Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/analiz-ta-ocinka-byudzhethnikh-rizikiv-v-konteksti-pidvischennya-rivnya> (дата звернення 03.01.25 р.).

11. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки в умовах глобальних викликів і загроз [Електронний ресурс] / за ред. Т. І. Єфименко. Київ: ДННУ "Акад. фін. управління", 2023. — 1157 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=1118&num=4 (дата звернення 03.01.25 р.).

12. Операції сектору загальнодержавного управління. Офіційний сайт міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news/operacii-sektoru-zagalnodержavnogo-upravlinnja> (дата звернення 03.01.25 р.).

13. Шикіна Н. А., Сіренко А. О. Дефіцит державного бюджету як провідний індикатор бюджетної безпеки держави. Науковий вісник Одеського національного економічного університету: збірник наукових праць; за ред.: В.В. Коваленко (голов. ред.).— Одеса: Одеський національний економічний університет, 2024. № 7—8. — С. 108—113.

References:

1. Svirko, S.V. Dyka, O.S. Dykyj, A.P. and Trositeniuk, T.M. (2022), "Budget security as a dynamic determinant of socio-economic development of Ukraine", *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii i praktyky*, vol.6(47), pp. 280—293.

2. Makarchuk, I.N. Vynohradnia, V.M. and Malyshko V.V. (2017), "Assessment and ways of ensuring budgetary security of Ukraine", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 12, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/93.pdf (Accessed 29 December 2024 p.).

3. Lyvch, D. and Yaschenko, Ya. (2024), "Human capital of Ukraine and business development: how to preserve and multiply?", *Ekonomichna*

pravda, available at: <https://epravda.com.ua/publications/2024/01/18/708883/> (Accessed 29 December 2024 p.).

4. Official website of the Supreme Council of Ukraine (2021), "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 "On the Strategy of Human Development", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> (Accessed 29 December 2024 p.).

5. Official website of the Supreme Council of Ukraine (2013), "On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (Accessed 29 December 2024 p.).

6. State Statistics Service of Ukraine: official website (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 November 2024 p.).

7. Pension Fund of Ukraine (2024), available at: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/> (Accessed 20 November 2024 p.).

8. National Bank of Ukraine (2024), available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (Accessed 20 November 2024 p.).

9. Government portal (2024), "Development of human capital", available at: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu> (Accessed 20 November 2024 p.).

10. Official website of the National Institute of Strategic Studies (2016), "Analysis and assessment of budgetary risks in the context of increasing the level of financial security of the state. Analytical note", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/analiz-ta-ocinka-byudzhethnikh-rizikiv-v-konteksti-pidvischennya-rivnya> (Accessed 03 January 2025 p.).

11. Yefymenko, T. I. (2023), *Fiskal'na ta monetarna bezpeka natsional'noi ekonomiky v umovakh hlobal'nykh vyklykiv i zahroz* [Fiscal and monetary security of the national economy in the face of global challenges and threats], DNNU "Akad. fin. upravlinnia", Kyiv, Ukraine, available at: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=1118&num=4 (Accessed 03 January 2025 p.).

12. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine (2019), "Operations of the public administration sector", available at: <https://mof.gov.ua/uk/news/operacii-sektoru-zagalnodержavnogo-upravlinnja> (Accessed 03 January 2025 p.).

13. Shykina, N. A. and Sirenko A. O. "The state budget deficit as a leading indicator of the state's budgetary security", *Naukovy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats'*; vol. 7—8, p. 108—113. *Стаття надійшла до редакції 28.01.2025 р.*